

4. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К. : НПУ, 2000. – 210 с.

5. Эсаулов А.Ф. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов : научно-методическое пособие / А.Ф. Эсаулов. – М. : Высшая школа, 1982. – 223 с.

САНДОВЕНКО І.В.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ У ВИКЛАДАННІ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ КАНАДИ

Щороку Всесвітній економічний форум публікує рейтинги глобальної конкурентоспроможності країн світу. В останньому рейтингу 2009–2010 рр. Канада посіла дев'яте місце. Такий високий результат зумовлений, зокрема, досягненнями країни в освітній сфері. Так, за показником “Вища освіта і професійна підготовка” Канада посідає дев'яте місце зі 133 країн світу. Досягнення України значно скромніші: 82 загальне місце та 46 з вищої освіти і професійної підготовки [3, с. 110, 324]. Тому досвід Канади у сфері розширення доступу та поліпшення якості ВО може бути корисним для України.

У 2008 р. Рада міністрів освіти Канади опублікувала рамкову угоду “Learn Canada 2020”, у якій викладено нове бачення освіти відповідно до освітніх потреб і прагнень канадців. Документ спрямований на поліпшення системи освіти, можливостей її здобуття та загальних освітніх показників. Центральною ідеєю “Learn Canada 2020” є можливість здобуття якісної освіти впродовж життя для всіх громадян Канади. У документі наголошено на прямому зв'язку між високоосвіченим населенням та економікою знань ХХІ ст., соціально справедливим і сталим суспільством та збільшенням можливостей особистісного зростання для всіх канадців [6].

Мета статті – розглянути особливості впровадження принципів універсального дизайну у викладанні (УДВ) в університетах Канади. Універсальний дизайн у викладанні застосовує підходи універсального дизайну (УД) для забезпечення найбільш широкої доступності в реалізації навчального плану, покращуючи методи навчання й оцінювання.

Термін “універсальний дизайн” вперше запропонований американським архітектором та освітянином Р. Мейсом, який у 1989 р. заснував фінансований державою Центр універсального дизайну при Університеті штату Північна Кароліна. В основу філософії УД покладено ідею створення такого середовища, продуктів і послуг, які були б корисними для всіх, а не тільки для людей з інвалідністю. Співробітники центру сформулювали сім принципів УД:

1. *Принцип рівності у використанні.* Дизайн повинен бути призначений для використання людьми з різними фізичними можливостями.

2. *Гнучкість у використанні.* Дизайн повинен відповідати множині різноманітних уподобань і здібностей індивідуума.

3. *Простий та інтуїтивно зрозумілий дизайн.* Незалежно від досвіду, знань, мовних навичок та рівня концентрації в цей момент, користувачу повинно бути зрозумілим, як саме використовувати продукт.

4. *Інформація, яка легко сприймається.* Дизайн повинен ефективно повідомляти користувачу необхідну інформацію, незалежно від умов довкілля та особливостей сприйняття самого користувача.

5. *Недопустимість помилки.* Дизайн повинен звести до мінімуму небезпеку або негативні наслідки випадкових або неумисних дій.

6. *Незначні фізичні зусилля.* Споживач повинен максимально ефективно та комфортно користуватись дизайном, докладаючи мінімум зусиль.

7. *Розмір і простір для доступу у використанні.* Відповідний розмір і простір повинні забезпечуватися для зручного підходу, доступу, маніпуляції та використання продукту всіма споживачами, незалежно від зросту, статури або рухомості [7].

Вчені-педагоги розвинули концепцію УД, інтегрувавши принципи універсального дизайну у викладання. Термін “універсальний дизайн у викладанні” ввели американські вчені П. Сільвер (Silver), Е. Боєрк (Bourke) і К. Стрехорн (Strehorn) у 1998 р., проводячи дослідження в постсередньому освітньому просторі. Завданням УДВ є забезпечення більш широкого застосування інклюзивних підходів у навчанні [2, с. 47].

УДВ як стратегія розглядає потенційні потреби *всіх* студентів при розробці програм і у викладанні, що дає можливість ідентифікувати й усунути бар’єри в навчанні, максимізуючи, таким чином, вивчення для студентів незалежно від їхнього походження, кваліфікації, освіти та уподобань, водночас мінімізуючи потреби у спеціальних адаптаціях, залишаючи незмінними академічні вимоги.

Університет Гелфа (University of Guelph) (провінція Онтаріо) є одним з провідних ВНЗ Канади. У 2002–2003 рр. він провів дослідження з метою впровадження принципів УД у навчальний процес, отримавши фінансування від провінційного уряду. Університет запропонував власне формулювання принципів УДВ, ґрунтуючись на семи принципах УД та беручи до уваги універсально визнаних принципів американських учених А.В. Чікерінга (Chickering) і З.Ф. Гемсон (Gamson), сформульовані ними в статті “Сім принципів сумлінної практики у базовій вищій освіті” у 1987 р. Ці принципи, як було доведено практикою, покращують вивчення для всіх студентів. Принципи УДВ університету Гелфа також узгоджуються із Законом про інвалідів, які проживають у провінції Онтаріо, та з іншими канадськими законами з проблем доступності. Реалізація принципів УДВ допомагає викладачам у досягненні цілей навчання та виконанні стратегічного плану університету. Серед них студентоцентрованість, відкрите навчання, інтернаціоналізм, глобальне взаєморозуміння, письменність та математична грамотність.

Розглянемо сім принципів УДВ Університету Гелфа. Навчальні матеріали та види діяльності повинні:

Принцип 1. *Бути доступними і справедливими.* Детально зупинимося на рекомендаціях, наведених в інформаційних листках навчально-методичного центру університету, що пропонуються викладачам при плануванні та проведенні різних форм організації навчального процесу й форм поточного та підсумкового контролю знань студентів, розробці й запровадженні дидактичних та методичних матеріалів, нових інформаційних і педагогічних технологій тощо.

Виставляючи оцінки, допомагаючи проводити лабораторні роботи або семінари, під час індивідуальних консультацій або виконання інших педагогічних завдань *асистенти викладачів* мають полегшити студентам можливість звернення до них за допомогою. Наприклад, формуючи розклад, вони мають передбачити “віртуальні” консультаційні години для спілкування зі студентами в Інтернеті.

Лекторам радять говорити голосно, чітко та зі швидкістю, що відповідає даній групі та матеріалу; утримувати зоровий контакт, а в разі великої аудиторії переконатися, що вони охоплюють поглядом різні частини аудиторії.

Вибираючи *матеріали для обов'язкового читання*, викладач має врахувати доступність матеріалу в електронному вигляді або можливість збільшення; у разі включення відсканованих матеріалів, їх слід подавати у форматі тексту, а не зображення, інакше їх неможливо буде озвучити за допомогою програм екранного доступу для сліпих (JAWS та інші).

При проведенні *роботи у групах* викладачі повинні звернути увагу на критерії формування груп та оцінювання кожного студента.

Створюючи веб-сайт навчального курсу як доповнення до контактних годин, викладачу слід переконатися, що веб-сайт та електронні ресурси є доступними в технічному відношенні та сумісні з програмами екранного доступу для сліпих.

При *оцінюванні студентів* викладачам рекомендують розглянути можливість заміни частини традиційних форм контролю опитуваннями онлайн та відводити достатньо часу, щоб студенти могли продемонструвати свій рівень засвоєння знань, не відчуваючи тиску через брак часу.

Плануючи *проведення лабораторних робіт* викладачу слід заздалегідь надати текстові матеріали та інструкції з виконання, щоб студенти мали змогу належним чином підготуватися.

При *створенні програми навчального курсу* викладачу рекомендується надавати інформацію щодо програми навчального курсу як під час контактних годин, так і на веб-сайті курсу; онлайн версія повинна читатися текстовими браузером і програмним забезпеченням для екранного доступу для сліпих; проаналізувати, чи є розумними та справедливими визначені викладачем часові рамки для виконання завдань.

При розробленні *наочних матеріалів* викладачу рекомендують розмістити їх на веб-сайті курсу для подальшого перегляду студентами.

Викладачу слід цікавитися політикою освітнього закладу щодо доступу до фізичних та інтелектуальних ресурсів і вимогами провінції або держави [9].

Цей принцип реалізує принципи 3 (“Заохочення активних методів навчання”), 5 (“Наголос на часі, що виділяється на виконання завдання”) і 7 (“Повага до різних талантів та способів навчання”) сумлінної практики Чікерінга-Гемсон [5].

Принцип 2. *Забезпечити гнучкість у використанні, участі і презентації.*

Навчання – найефективніше, коли воно є комбінованим: матеріали подаються в різноманітних формах, і студенти використовують різноманітні засоби доступу та взаємодії з матеріалом і демонстрації своїх досягнень. Цей принцип відповідає принципам 2 (“Розвиток взаємодії та співпраці між студентами”), 3, 4 (“Забезпечення швидкого зворотного зв'язку”), 5 і 7 Чікерінга-Гемсон [5].

Принцип 3. *Бути легкими для сприйняття й послідовними.* Методи повинні бути інтуїтивно зрозумілими. Недоречно складність чи відволікаючі моменти повинні зменшуватися або усуватися. Цей принцип реалізує принципи 5 і 6 (“Висловлювати великі очікування”) Чікерінга-Гемсон [5].

Принцип 4. *Бути однозначно представленими і сприйнятими з готовністю.* УД у викладанні не передбачає, що всі студенти фізично чи когнітивно

здатні отримати доступ до всіх аудіовізуальних засобів однаковою мірою. Тому УДВ намагається максимізувати чіткість кожного вибраного засобу комунікації, а також подати інформацію через різноманітні інформаційні канали. Цей принцип відповідає принципам 1 (“Заохочування спілкування між студентами і викладачами”), 5, 6 і 7 Чікерінга-Гемсон [5].

Принцип 5. *Забезпечувати комфортне середовище навчання.* Універсальний дизайн у викладанні – інклюзивний підхід, який вітає і заохочує студентів, які мають різне походження, досвід і здібності. Цей принцип зобов’язує визнавати студентів зрілими особистостями, поважаючи індивідуальні відмінності і сприяючи відкритості. Цей принцип реалізує принципи 1, 4 і 7 Чікерінга-Гемсон.

Принцип 6. *Мінімізувати непотрібні фізичні зусилля чи вимоги.* Принцип передбачає розгляд фізичних зусиль, необхідних для закінчення курсу, та усунення тих із них, які не є необхідними чи не відносяться до процесу навчання. Наголошується на тому, що у процесі навчання головним є засвоєння матеріалу, а не його отримання. Цей принцип реалізує принцип 5 Чікерінга-Гемсон.

Принцип 7. *Гарантувати, що навчальний простір дає змогу розміщувати студентів і застосовувати методи навчання.* УДВ визнає, що вивчення відбувається як у віртуальному, так і фізичному просторі. Дизайн цих просторів повинен підтримувати вибраний стиль вивчення й бути доступним. Цей принцип реалізує принципи 2, 3, 6 і 7 Чікерінга-Гемсон [4].

За результатами дослідження опубліковано керівництво з упровадження принципів УДВ, проведено 21 презентацію та семінари в Північній Америці. За інформацією з УДВ до університету звернулося 68 організацій та освітніх закладів [1]. На сайті університету Гелфа був створений інформаційний ресурс, присвячений УДВ.

Система освіти Канади є децентралізованою. За канадським законодавством, питання освіти належить до компетенції провінційних і територіальних урядів. Кожен канадський університет автономний в академічних питаннях, включно з визначенням власної політики та процедур забезпечення якості. Тому університети навіть однієї провінції можуть по-різному формулювати та визначати принципи УДВ, наприклад Університет Раєрсон (University Ryerson) сформулював свої сім принципів універсального дизайну у викладанні, ґрунтуючись на Принципах універсального дизайну Університету штату Північна Кароліна і семи принципах сумлінної практики Чікерінга-Гемсон [8]. А Університет Фрейзер Веллі (провінція Британська Колумбія) подає тлумачення принципів універсального дизайну стосовно викладання, додавши два додаткових принципи [10].

Висновки. Врахування принципів УДВ у навчанні та викладанні дає змогу створити середовище навчання, в якому навчальний план є доступним для всіх. Досвід університетів Канади з упровадження інноваційних підходів у навчальний процес свідчить про прагнення вищих навчальних закладів країни забезпечити високу якість академічної та професійної освіти, зберегти високий рейтинг освіти країни у світовому вимірі.

Забезпечення рівних можливостей для членів усіх груп у суспільстві сприяє зміцненню демократії й соціальної єдності, що є актуальним для України в сучасній соціально-політичній ситуації.

Література

1. Evaluation Report on the Universal Instructional Design Project at the University of Guelph (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tss.uoguelph.ca/uid/UIDsummaryfinalrep.pdf>
2. ‘Silver, Patricia, Bourke, Andrew and Strehorn, K. C. (1998) Universal Instructional Design in Higher Education: An Approach for Inclusion’, *Equity & Excellence in Education*, 31:2, 47 – 51
3. The Global Competitiveness Report 2009–2010 – World Economic Forum, Geneva, 2009 – 479 pp.
4. The Universal Instructional Design Implementation Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tss.uoguelph.ca/uid/uid-implementation-guide-v6.pdf>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/7princip.htm>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/187/CMEC-2020-DECLARATION.en.pdf>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.design.ncsu.edu/cud/about_ud/udprinciplestext.htm
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ryerson.ca/studentsservices/accesscentre/facultystaff/teachintips/>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tss.uoguelph.ca/uid/uidtipsheets.cfm>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufv.ca/disabilityservices/resources/Univers_Design.htm

СВАТЬСВ А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміна соціально-економічної ситуації в Україні привела систему освіти в інший режим функціонування й розвитку. Нові ринкові умови сучасного суспільства вимагають від вищих навчальних закладів пошуку надійних, оригінальних, оптимальних, ефективних способів організації навчально-виховної діяльності, моделювання сучасних педагогічних систем, що забезпечують якість освіти.

Протягом тривалого часу розвитку системи освіти в педагогіці обговорювалися різні аспекти, що стосуються її сутності й цілісності. Освіта визначається як система, соціальний і державний інститут, як процес і результат оволодіння майбутніх фахівців знаннями, вміннями й навичками.

Відсутність до теперішнього часу чітких теоретичних і методичних підходів, єдиної думки фахівців з питань модернізації вищої професійної фізкультурної освіти не дає змоги в повному обсязі осмислити її як цілісну педагогічну систему.

У зв'язку із цим виникає потреба в дослідженнях, спрямованих на побудову нової педагогічної системи, зміст якої відображав би соціальне замовлення особистості, суспільства й держави та ґрунтувався б на перевірених інноваційних технологіях.

Мета статті – розкрити особливості вибору змісту підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив існування декількох напрямів модернізації сучасної педагогічної освіти: гуманізація вищої педагогічної освіти й особистісно орієнтований підхід до навчання (Є.В. Бондаревська, Б.С. Гершунський, Ю.В. Сенько, С.О. Сисоєва, Л.П. Сущенко та ін.); вирішення питань взаємозв'язку освіти й культури (Є.В. Бондаревська, О.В. Гукаленко, А.Я. Данилюк, В.Н. Розін, В.Н. Руденко й ін.); розвиток педагогічної культури майбутнього педагога (Є.В. Бондаревська, І.Ф. Ісаєв, В.А. Сластьонін та ін.); удосконалення педагогічної майстерності в